

УДК 347.921+347.615

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.13>**Дмитро Шкорупеєв,**

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»,

суддя

Суворовського районного суду міста Одеси

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ

Стаття присвячена дослідженню предмета доказування у справах про стягнення аліментів на утримання дитини у цивільному судочинстві. Здійснивши аналіз наукових підходів щодо формування предмету доказування у справах про стягнення аліментів на дитину, ми встановили, що у юридичній літературі здебільшого це питання розглядається у рамках позовного провадження, що визиває певні зауваження. Зокрема, справи про стягнення аліментів на утримання дитини у судовому порядку розглядаються у позовному або наказному провадженні, які різняться за своєю сутністю. Досліджено основні ознаки позовного та наказного провадження, які суттєво впливають на формування предмету доказування взагалі та у справах про стягнення аліментів зокрема. При цьому основним критерієм, що слугує засобом для розмежування видів цивільного судочинства, виступає спір про право. Формування предмета доказування у справах про стягнення аліментів на утримання дитини буде залежати від виду провадження, в якому буде розглядатись ця справа, та від наявності спору або його відсутності. Так, наприклад, у разі відсутності спору відсутній принцип змагальності, відсутні сторони, у зв'язку з чим обов'язок по доказуванню покладається тільки на заявника. Предмет доказування в будь-якому із видів провадження формується судом, однак у справах позовного провадження на формування предмета доказування впливають учасники справи (позивач, відповідач, треті особи), а у справах наказного провадження – докази пред'являються тільки заявником, тому і вплив на формування предмета доказування має тільки заявник. Встановлено, що під час розгляду справ про стягнення аліментів на дитину в предмет доказування входять такі обставини: наявність аліментних зобов'язань; знаходження неповнолітньої дитини на утриманні особи, яка пред'явила вимогу про стягнення аліментів а дитину; вік дитини; наявність обставин, що підтверджують можливість стягнення аліментів в судовому порядку. Однак у наказному провадженні судом необхідно додатково встановити ряд обставин, а саме: чи підпадає справа під перелік вимог, які визначені у ст. 161 ЦПК України; відсутність спору тощо.

Ключові слова: предмет доказування, стягнення аліментів, позовне провадження, наказне провадження, цивільне судочинство.

Постановка проблеми. Щодо визначення предмету доказування взагалі та у справах про стягнення аліментів на дитину зокрема необхідно зазначити, що у науковій юридичній літературі зазвичай розглядається це питання стосовно справ позовного провадження, в якому повною мірою діє принцип змагальності [1, с. 13]. Водночас поза увагою залишається визначення предмету доказування у наказному провадженні. Оскільки справи про стягнення аліментів на утримання дитини відповідно до норм цивільного процесуального законодавства України розглядаються у позовному або у наказному провадженні, необхідно зазначити, що предмет доказування не можна розглядати абстрактно, застосовуючи його

до всього цивільного процесу. Адже відповідно до цивільного процесуального законодавства цивільне судочинство здійснюється у порядку: наказного провадження; позовного провадження (загального або спрощеного); окремого провадження (ч. 2 ст. 19 ЦПК України) [2], які за своєю суттю мають певні відмінності, що впливає і на формування предмету доказування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим дослідженням формування предмета доказування у справах про стягнення аліментів на утримання дитини через призму формування предмету доказування у цивільному судочинстві займалися такі науковці, як О.О. Грабовська, В.О. Єрмолаєва, С.Я. Фурса та інші.

Метою та завданням дослідження є вирішення теоретичних проблем та визначення особливостей формування предмета доказування у справах про стягнення аліментів на утримання дитини у цивільному судочинстві.

Викладення основного матеріалу дослідження. Цивільне процесуальне законодавство містить визначення предмета доказування, а саме зазначається, що «...предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню під час ухвалення судового рішення» (ч. 2 ст. 77 ЦПК України).

Аналогічне визначення міститься у п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції». Зокрема, там зазначено, що під час судового розгляду предметом доказування є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше юридичне значення для вирішення справи (причини пропуску позовної давності тощо) і підлягають встановленню під час ухвалення рішення.

У науці цивільного процесуального права більшість науковців до предмету доказування відносять обставини як матеріально-правового, так і процесуально-правового характеру [3, с. 171]. Такий погляд науковців є повністю виправданим.

Як справедливо зазначає О.О. Грабовська, «аналіз наукових досліджень, присвячених проблематиці доказування, встановлення фактів та обставин у цивільному процесі, свідчить про те, що як сама категорія «предмет доказування», так і її складники розкриваються авторами винятково в контексті позовного провадження» [4, с. 15]. Також необхідно зазначити, що обставини, що підлягають доказуванню, конкретизуються з урахуванням особливостей кожної цивільної справи, зміст предмета доказування залежить від особливостей окремих категорій справ та виду проваджень, у якому вони розглядаються. Так, у науці цивільного процесуального права характерними ознаками позовного провадження, які своєю чергою будуть впливати на формування предмету доказування, є такі: об'єктом судового захисту є порушене, невизнане або оспорюване суб'єктивне право (матеріальне та особисте немайнове), яке поглинає інтерес; дія принципу змагальності; наявність двох сторін з протилежними юридичними інтересами – позивача і відповідача; наявність спеціальних суб'єктів – третіх осіб; наявність

позову як засобу порушення в суді справи на захист суб'єктивного права, в якому матеріально-правова вимога позивача до відповідача тісно пов'язана з процесуально-правовою вимогою позивача до суду про захист порушеного, невизнаного або оспорюваного права; предметом провадження є наявність спору про право; способом захисту права є вирішення спору по суті; цивільна процесуальна судова позовна форма; можливість застосування примусових заходів виконання судового рішення [5, с. 456–458] тощо.

При цьому основним критерієм, що слугує засобом для розмежування видів цивільного судочинства, виступає спір про право. Однак є певні доктринальні дискусії щодо наявності або відсутності спору у справах наказного провадження. Так, більшість авторів стверджують, що наказне провадження ґрунтується на безспірних фактах [6, с. 219]. Не вдаючись до дискусії, вважаємо за необхідне підтримати цю позицію авторів та зазначити, що про безспірність цього виду провадження зазначено у цивільному процесуальному законодавстві, а саме у ч. 3 ст. 19 ЦПК України вказується, що «наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо». Якщо відсутній спір про право, то неможливо визнати позов повністю або частково, змінити предмет та підставу позову, пред'явити зустрічний позов, укласти мирову угоду тощо, що своєю чергою впливає і на формування предмета доказування.

Специфікою наказного провадження є те, що заяву про видачу судового наказу суд розглядає в скорочені строки, без судового засідання і повідомлення заявника і боржника (ст. 167 ЦПК України). Стаття 161 ЦПК України надає перелік вимог, за якими може бути виданий судовий наказ, який має вичерпний характер. Відповідно до юридичної природи цивільних справ, що розглядаються в наказному провадженні, основним засобом доказування є письмові докази (документи), що подаються разом з заявою про видачу судового наказу заявником. Цивільне процесуальне законодавство передбачає правила щодо обов'язку доказування, а саме відповідно до ч. 1 ст. 81 ЦПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. З огляду на процесуальні особливості розгляду справ у наказному провадженні необхідно зазначити, що вищевказане правило не застосовується повною мірою у наказному порядку. Адже заявник у заяві про видачу судового

наказу зазначає вимоги і обставини, на яких вони ґрунтуються, перелік доказів, якими заявник обґрунтовує обставини, на яких ґрунтуються його вимоги, та додає до заяви всі необхідні документи (ст.163 ЦПК України). Своєю чергою після видачі судового наказу суд боржнику надсилає копію судового наказу. Одночасно з копією судового наказу боржникові надсилається копія заяви стягувача про видачу судового наказу разом з доданими до неї документами (ст. 169 ЦПК України). З аналізу вищенаведених норм вбачається, що обов'язок по доказуванню покладається тільки на заявника.

У зв'язку з цим можна говорити про спрощений характер цього провадження, отже й процедура доказування також спрощена. Необхідно також зазначити, що предмет доказування в будь-якому із видів провадження формується судом, однак у справах позовного провадження на формування предмета доказування впливають учасники справи (позивач, відповідач, треті особи), а у справах наказного провадження докази пред'являються тільки заявником, тому і вплив на формування предмета доказування має тільки заявник. О.О. Грабовська зазначає, що основу предмета доказування у справах наказного провадження складають факти та обставини, які обґрунтовують вимоги заявника і разом із достовірними доказами свідчать про можливість видачі судом судового наказу [4, с. 19].

Під час розгляду справ про стягнення аліментів на дитину предмет доказування у справах позовного та наказного провадження загалом буде збігатися. Так, у справах позовного та наказного провадження до предмету доказування необхідно віднести такі обставини:

- наявність аліментних зобов'язань;
- знаходження неповнолітньої дитини на утриманні особи, яка пред'явила вимогу про стягнення аліментів а дитину;
- вік дитини;
- наявність обставин, що підтверджують можливість стягнення аліментів в судовому порядку, а саме: відсутність домовленості між батьками щодо слати аліментів, відсутність угоди про сплату аліментів в адміністративному порядку тощо.

Однак, крім вищенаведених обставин, у наказному провадженні, на відміну від позовного, суд додатково встановлює ряд обставин, а саме:

- чи підпадає справа під перелік вимог, які визначені у ст. 161 ЦПК України. У наказному провадженні розглядаються справи про стягнення аліментів на дитину, якщо заявлено вимогу про стягнення аліментів у

розмірі: на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, або заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку;

- встановлює відсутність спору. Наприклад, законодавством передбачено видачу судового наказу про стягнення аліментів на дитину, якщо вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та з необхідністю залучення інших заінтересованих осіб (п.4,5 ч.1 ст.161 ЦПК України). Якщо боржник вже сплачує аліменти на утримання інших осіб, то відповідно до абз. 2 п. 23 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» суд має вчинити передбачені ЦПК України дії щодо залучення одержувача аліментів до участі у справі. Останній залучається до участі у справі як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмету спору, оскільки рішення суду може вплинути на права та обов'язки особи, яка вже отримує аліменти від платника аліментів». Отже, якщо є спір щодо встановлення чи оспорювання батьківства (материнства) або необхідно залучити третіх осіб у справах про стягнення аліментів на дитину, то суд, відповідно до ст. 165 ЦПК, відмовляє у видачі судового наказу. Проаналізувавши вищенаведене, необхідно зауважити, що не завжди суд може встановити ці обставини щодо необхідності залучення інших заінтересованих осіб та ухвалює судовий наказ, оскільки суд здійснює дослідження доказів, поданих тільки заявником. У разі видачі судового наказу щодо справ про стягнення аліментів на дитину, відповідно до п. п. 4, 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК України, судовий наказ може бути переглянуто за нововиявленими обставинами. Адже відповідно до ч. 3 ст. 167 ЦПК України судовий наказ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає та згідно з ч. 1 ст. 170 ЦПК України боржник обмежений правом подання заяви про скасування судового наказу у разі видачі цього наказу на вимогу стягнення аліментів на дитину.

Висновки

Проаналізувавши вищенаведене, необхідно зазначити, що у зв'язку з тим, що справи про стягнення аліментів на дитину

розглядаються в судовому порядку в позовному або в наказному провадженні, формування предмету доказування і обсяг обставин, які входять до предмету доказування, буде різнитися залежно від юридичної природи видів проваджень, у якому буде розглядатися справа про стягнення аліментів на утримання дитини.

Список використаних джерел:

1. Треушников М.К. Судебные доказательства. Москва : ОАО «Издательский дом «Гордец», 2004. 272 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. (В редакції Закону № 2147-VIII

від 03.10.2017, ВВР, 2017, № 48, ст. 436). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

3. Цивільний процес України : Підручник / За заг. ред. Р.М. Мінченко; ред. І.В. Андронов. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2016. 756 с.

4. Грабовська О. Специфіка формування предмету доказування в цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. № 3. 2016. С. 15–20.

5. Цивільний процес : академічний курс : Підручник / За ред. С.Я. Фурси. Київ : Видавець Фурса С.Я. : КНТ, 2009. 848 с.

6. Цивільний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [С.С. Бичкова, Ю.В. Білоусов, В.І. Бірюков та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. Київ : Атіка, 2008. 840 с.

Dmitry Shkorupee. Features of the formation of the fact in proof in the cases of recovery of alimony payments for child support

The article is devoted to the study of the subject of evidence in cases of recovery of child support in civil proceedings. After analysing the scientific approaches to the formation of the subject of evidence in cases of child support, it was found that in the legal literature, this issue is mostly considered in litigation, which raises some comments. In particular, cases of recovery of child support in court are considered in lawsuits or injunctions, which differ in nature. The main features of claim and injunction proceedings, which significantly affect the formation of the subject of evidence in general and in cases of recovery of alimony, in particular, are studied. In this case, the main criterion that serves as a means to distinguish between types of civil proceedings is a dispute over the law. The formation of the subject of evidence in cases of recovery of child support will depend on the type of proceedings in which the case will be considered and on the presence of the dispute or its absence. For example, in the absence of a dispute, there is no adversarial principle, there are no parties, and therefore the burden of proof lies solely with the applicant. Thus, the subject of evidence in any of the proceedings is formed by the court, but in lawsuits the formation of the subject of evidence is influenced by the parties (plaintiff, defendant, third parties), and in cases of injunctive proceedings – evidence is presented only by the applicant, so and only the applicant has an influence on the formation of the subject of proof. It is established that when considering cases of recovery of child support, the subject of proof includes the following circumstances: the presence of alimony obligations; finding a minor child in the custody of a person who has demanded the recovery of child support; age of the child; the presence of circumstances confirming the possibility of recovery of alimony in court. However, in the injunction proceedings the court must additionally establish a number of circumstances, namely: whether the case falls under the list of requirements defined in Art. 161 GIC of Ukraine; no dispute, etc.

Key words: subject of proof, recovery of alimony, claim proceedings, injunction proceedings, civil proceedings.

